

“SİYASAL REJİMİN ANALİZİNDE KURAL VE UYGULAMA AYRIMI: İZLANDA ÖRNEĞİ”

(THE DISTINCTION BETWEEN RULES AND PRACTICE IN THE ANALYSIS OF THE POLITICAL REGIME: THE CASE OF ICELAND)

Özge Çelebi**

ÖZ

İki başlı yürütmenin yer aldığı yapı içerisinde, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve ona anayasa ile tanınan güçlü yetkiler, yarı başkanlık rejimini tanımlamaktadır. Ancak özellikle Kuzey Avrupa’da, genel oyla seçilen Cumhurbaşkanlarının anayasal çerçeve ve/veya siyasi uygulamalarla parlamenter rejim sınırları içinde kaldığı görülmektedir. İzlanda’da genel oyla seçilen Cumhurbaşkanı, güçlü anayasal yetkilerle donatılmıştır. Fakat İzlanda Cumhurbaşkanları, siyasi teamüller doğrultusunda yetkilerin tümünü kullanmaktan kaçınarak, uzun süre boyunca anayasal yetkilerinin gerisinde durmayı tercih etmiştir. Bu uygulama, İzlanda’nın siyasal rejiminin değerlendirilmesi hususunda çeşitli tartışmalara neden olmuş ve kimi yazarlar tarafından İzlanda, parlamenter rejimle yönetilen ülkeler kategorisinde değerlendirilmiştir. İzlanda’da 2008 yılında meydana gelen mali kriz nedeniyle, Cumhurbaşkanı güçlü anayasal yetkilerini kullanmayı tercih etmiş ve bu durum İzlanda’nın siyasal rejimi konusundaki tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Tartışmalarla-

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 26.10.2024 tarihinde Yayınevimize ulaşmış olup, 25.11.2024 tarihinde birinci hakem; 02.12.2024 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üni. Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, ozgecelebi@karatekin.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4378-2594.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atıf için; Çelebi, Özge, “Siyasal Rejimin Analizinde Kural ve Uygulama Ayrımı: İzlanda Örneği”, Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt No.: 13, Sayı No.: 26, 2024, s. 321-354.

rın odağında, bir ülkede siyasal rejimi tanımlarken anayasanın amir hükümlerine mi yoksa uygulamaya mı bakılacağı sorunsalı vardır. Çalışmamızda, İzlanda örneği üzerinden “de facto” ve “de jure” ayrışmasında, siyasal rejim ayrımının neye göre yapılması gerektiği tartışılacak, anayasanın ilgili hükümleri ve uygulamalar karşılaştırılarak, örnek olarak seçilen İzlanda'nın siyasal rejim analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Parlamenter Rejim, Yarı başkanlık Rejimi, Cumhurbaşkanı Seçim Usulü, Cumhurbaşkanının Yetkileri, İzlanda

ABSTRACT

Within the structure of a two-headed executive, the popularly elected president and the strong powers granted to him by the constitution define the semi-presidential regime. However, particularly in Northern Europe, presidents elected by universal suffrage remain within the boundaries of the parliamentary regime through the constitutional framework and/or political practice. In Iceland, the president elected by universal suffrage has strong constitutional powers. However, Icelandic presidents have refrained from exercising all their constitutional powers by acting in accordance with political conventions. This practice has led to various debates on the evaluation of the Icelandic political regime, and some authors have classified Iceland as a parliamentary regime. Due to the financial crisis that hit Iceland in 2008, the president preferred to use his strong constitutional powers and this situation brought the debates on Iceland's political regime back on the agenda. At the heart of the debates is the question of whether to look at the mandatory provisions of the constitution or at practice in defining a country's political regime. This study discusses the distinction between 'de facto' and 'de jure' political regimes and analyses Iceland's political regime by comparing the relevant provisions of the constitution and practice.

Keywords: *Parliamentary Regime, Semi-presidential Regime, Presidential Election Procedure, Powers of the President's, Iceland*

GİRİŞ

Siyasal rejimler, yasama ve yürütmenin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılarak yapılan ayrımlara göre sınıflandırılır. Yargı organının her zaman bağımsız olarak kabul edildiği bu sınıflandırmada, yasama ve yürütme güçlerinin ayrılığına dayanan siyasal rejimler parlamenter rejim, yarı başkanlık rejimi ve başkanlık rejimi olarak tasnif edilmektedir. Güçlerin, yumuşak (ılımlı) ayrılığı olarak adlandırılan parlamenter rejimlerdeki devlet başkanları, genellikle o ülkedeki parlamento tarafından belirlenmektedir. Parlamenter rejimin beşiği kabul edilen Birleşik Krallık'ta, uygulamalar sonucunda ortaya çıkan ve oradan Kıta Avrupası'na yayılarak gelişimini sürdüren bu rejim, Avrupa dışındaki diğer ülkeler tarafından da tercih edilmiş ve gelişimini sürdürmüştür. Parlamenter rejimin başlıca özellikleri arasında şu dört temel unsur yer alır: (i) çift başlı yürütme (sembolik yetkilere sahip devlet başkanı ve yürütmenin yetkili kavadını oluşturan Bakanlar Kurulu/hükümet), (ii) hükümetin parlamentoya karşı sorumlu olması (güven ilkesi), (iii) Bakanlar Kurulunun yasama organı içinden çıkması, (iv) fesih mekanizması.¹ Bu temel özellikler dışında, siyasal rejimin diğer özelliklerinde kimi zaman ülkeden ülkeye farklılıklar ortaya çıkabilir. Parlamenter cumhuriyetlerde devlet başkanı yasama organı tarafından belirlenirken, Avrupa'da İrlanda gibi kimi ülkelerde, geçiş dönemlerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı devlet başkanlarının genel oy ile seçildiği görülmektedir. Ancak devlet başkanının genel oy ile seçilmesi parlamenter rejimi tek başına başkalaşıma uğratacak kadar önemli bir faktör değildir. Devlet başkanının genel oy ile seçilmesinin yanında, mevcut anayasa ile ona tanınan güçlü yetkiler, parlamenter rejimlerden farklı bir tipolojiyi meydana getirecektir: yarı başkanlık rejimi.

'Yarı başkanlık rejimi' terimi ilk olarak gazeteci ve Le Monde gazetesinin kurucusu Hubert Beuve-Mery tarafından 1959'da kullanılmıştır.² Ancak akademik anlamda bu terim ilk kez 1970 yılında Maurice Duverger tarafından, şu özelliklere sahip ülkeler için kullanılmıştır: (i) halkın genel oyuyla seçilen bir devlet başkanı, (ii) parlamentoya karşı sorumlu bir Bakanlar Kurulu, (iii) devlet başkanının anayasal yetkileri-

¹ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, 17. Baskı, Legal Kitabevi, 2023, s. 147; Michel Rosenfeld and András Sajó eds., *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, OUP Oxford, 2012, s. 581.

² Robert Elgie, *Semi-Presidentialism in Europe*, Comparative European politics, 1999, s.1.

nin, parlamenter rejimdekilerinin ötesine geçmesi.³ Buna göre Duverger, Fransa, Avusturya ve İrlanda olmak üzere üç ülkeyi yarı başkanlık olarak değerlendirmiş, ardından 1974 yılında İzlanda'yı da bu kategoriye eklemiştir. Cheibub'a göreyse, 1946 yılında Batı Avrupa'da İzlanda, Avusturya ve Finlandiya olmak üzere yalnızca üç yarı başkanlık rejimine sahip ülke varken, 2000'lerin başında yarı başkanlık rejimleri tüm siyasi rejimler arasında % 22'lik bir paya sahip olmuştur.⁴ Zira Fransa'da Cumhurbaşkanı'nın genel oy ile seçilmesi, 1958 Fransız Anayasası'nda yapılan 28 Ekim 1962 tarihli değişiklikle gerçekleşmiştir. 1958 Fransız Anayasası'nda, yürütme siyasi sorumsuzluğa sahip Cumhurbaşkanı ve meclise karşı sorumlu Bakanlar Kurulundan oluşmakta olup, Cumhurbaşkanıya anayasa ile tanınan önemli yetkiler mevcuttur.

Fransa'da olduğu gibi, kimi ülkelerde siyasal rejimin niteliği doğrudan doğruya kategorize edilirken, kimi ülkelerde ise bu sınıflandırma konusunda bir konsensus sağlanamamaktadır. İzlanda da bu ülkelerin başında gelmektedir. Zira Duverger'e göre, İzlanda devlet başkanının Anayasa'da yer alan yetkileri ile siyasi arena arasında "karşıtlığıyla meşhur" bir uygulama alanı vardır.⁵ İzlanda'da devlet başkanları, kendilerine Anayasa ile tanınan yetkilerin genellikle gerisinde kalmayı tercih etmekte ve parlamenter rejimdeki devlet başkanlarına benzer konumda görevlerini sürdürmektedirler. Bu nedenle İzlanda'yı, (de facto) parlamenter rejim" olarak da sınıflandırılan yazarlar çoktur.⁶ Bu görüşü savunan yazarlar, İzlanda'nın da tıpkı Avusturya'da⁷ olduğu gibi genel oyla seçilen bir Cumhurbaşkanı karşısında, güçlü bir parlamento ve hükümete başkanlık eden bir Başbakan'a göre siyasal rejimini yapılandırdığını savunmaktadır. Ancak Avusturya'da siyasal rejimi yarı başkanlıktan ziya-

³ Maurice Duverger, "A New Political System Model: Semi-Presidential Government", *European Journal of Political Research*, Sayı: 8(2), 1980, s. 160.

⁴ Jose Antonio Cheibub, *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*, Cambridge University Press, 2007, s. 43.

⁵ Elgie, s.3.

⁶ Eoin O'Malley, "The Power of Prime Ministers: Results of an Expert Survey", *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique*, Sayı: 28(1), 2007, s. 10.

⁷ Avusturya'da siyasal rejimin ayrıntılı bir analizi için bkz. Özge Çelebi, "Halk Tarafından Seçilen Cumhurbaşkanı'nın Siyasal Rejime Etkisi (Avusturya Örneği)." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* Sayı: 23(1), 2017, s. 233-262.

de parlamentarizm içinde nitelendirilecek iki grup yetkisel özellik vardır: (i) Cumhurbaşkanı'na Anayasa ile tanınan bir yasama yetkisi (veto, kararname, yasa teklifi, bütçe yetkisi, referandum, anayasa yargısına başvuru) mevcut değildir, (ii) Cumhurbaşkanı'nın yürütme alanında gensoru ve hükümetin görevine son verme yetkisi bulunmayıp, kabinenin kurulması konusunda ise son derece sınırlı yetkisi vardır. Avusturya'da Cumhurbaşkanı'na tanınan tek güçlü yetki alanı, parlamentonun feshidir. Bu yetki de Avusturya Anayasası'nın 29. maddesi uyarınca hükümetin öneride bulunması ve seçim tarihinin de hükümet tarafından belirlenmesi gibi çeşitli kayıtlamalara tabi olarak kullanılır. Avusturya Cumhurbaşkanı'nın takdir yetkisini daraltan bu hükümlerle birlikte, uygulamada da 1930 yılından beri böyle bir yetkinin Avusturya Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmadığı görülmektedir.⁸

İzlanda'da ise Cumhurbaşkanının, yasa gücünde kararname, referandum, gibi önemli yasama yetkileri bulunmaktadır. İzlanda Cumhurbaşkanı'na tanınan en güçlü yetki alanı ise parlamentonun feshidir. Ayrıca İzlanda Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu'nun oluşumunda da tek başına yetkilidir. Uygulamaya bakıldığında ise İzlanda'da Avusturya'dan farklı bir durum olduğu görülmektedir. İzlanda'nın aktif siyasi hayata müdahaleleriyle tanınan ilk Devlet Başkanı'nın ardından, diğerlerinin sembolik çizgide kalmayı tercih ettiği fakat bu teamülün ekonomik krizlerin varlığıyla başkalaşıma uğradığı görülmektedir. Özellikle Başbakan'ın görevden alınması, hükümetin oluşumu ve referandum gibi konularda, beşinci Cumhurbaşkanı Ólafur Ragnar Grímsson ile başlayan dönemle birlikte, devlet başkanı anayasal yetkilerinin sonuna kadar kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle, İzlanda'da siyasal rejiminin sınıflandırılması hususunda anayasal çerçevede ve son dönemdeki siyasal uygulamalar bütününde yapılacak ayrıntılı bir değerlendirme, karşılaştırmalı siyasal rejimler alanına bir ışık tutacaktır.

I. İZLANDA'DA TARİHSEL ARKA PLAN VE KURUCU İKTİDAR

1904'te İzlanda'daki kurulu parlamenter yapı, Danimarka ile İzlanda Meclisi (Althingi) arasında çıkabilecek önemli sürtüşme konularını ortadan kaldırmış, ancak anayasal konular tartışılmaya devam edil-

⁸ Kaare Strom, Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman, Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies, Oxford University Press, 2006. s.168.

miştir.⁹ İzlanda egemenliğini kuran 1918 Birlik Antlaşmasıyla, Danimarka ile başta dış ilişkiler olmak üzere birçok konuda ikili ilişkilerin sürdürülmesi kabul edilmiş, ortak bir monarşinin varlığı da kabul edilmiştir.¹⁰ Buradan hareketle, Althingi'nin egemen olduğu İzlanda'da öncelikle bir devlet başkanlığı makamı yaratılmamış ve bu nedenle Danimarka ile İzlanda arasında da Kral'ın konumu ve yetkileriyle ilgili herhangi bir kriz yaşanmamıştır. 1940 yılındaki Almanya işgali sonrası Danimarka'nın Antlaşma hükümlerini yerine getirememesi ve İzlanda'nın da müttefik güçler tarafından işgaliyle başlayıp, İzlanda'da monarşinin işlevlerinin İzlanda hükümetine devretmesiyle devam eden ve nihayetinde Althingi tarafından seçilen bir naibin Kral'ın fonksiyonlarını üstlenmesiyle¹¹ sonlanacak olan bir geçiş dönemi ortaya çıkmıştır. Bu kısa dönem, 1944 yılında İzlanda Cumhuriyeti'nin kurulması ve Anayasanın kabulü ile sonlanmıştır.

İzlanda'nın ilk Cumhurbaşkanı olan Sveinn Björnsson, Althingi'de yapılan seçimler sonucunda belirlenmiş ve karşısında hiçbir rakip olmadan 1945 ve 1949 seçimlerini de kazanarak, 1952 yılında hayatını kaybedene dek bu görevi sürdürmüştür.¹² Siyasete aktif müdahaleleriyle bilinen Björnsson, 1944'te Danimarka'nın dağılmasının ardından durumun değerlendirilmesi ve bir anayasa yapılması için Kurucu Meclis çağrısında bulunmuş, ancak yeni anayasa yapımı gerçekleşmemiştir.¹³ İkinci Cumhurbaşkanı'nın belirlenmesi esnasında seçmenlerden gelen olumsuz tepkiler üzerine, Cumhurbaşkanı'nın genel oyla seçimiyle ilgili hükümler, Anayasa'ya dahil edilmiştir.¹⁴ 1952 yılında ise İzlanda'da ilk kez genel oyla seçilen devlet başkanı Ásgeir Ásgeirsson göreve gelmiş ve tam dört dönem boyunca bu görevi sürdürmüştür.¹⁵

⁹ Gunnar Helgi Kristinsson, "Iceland", Robert Elgie (ed.), *Semi-Presidentialism in Europe*, Comparative European politics, 1999, s.88.

¹⁰ Kristinsson, s.88.

¹¹ Kristinsson, s.89.

¹² Gylfason, Thorvaldur, "Chain of Legitimacy: Constitution Making in Iceland", CE-Sifo Working Paper Series No. 6018, 2016, s. 6-7; Kristinsson, s.94.

¹³ Kristinsson, s.94.

¹⁴ Svanur Kristjánsson, "Iceland: Searching for Democracy Along Three Dimensions of Citizen Control", *Scandinavian Political Studies*, Sayı:27(2), 2004, s. 155.

¹⁵ "Our Local Regent: Great Moments In Icelandic Presidential History", <https://gravevine.is/mag/feature/2016/06/18/our-local-regent-great-moments-in-icelandic-presidential-history/> Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024

17 Haziran 1944 tarihinde yürürlüğe giren İzlanda Anayasası, ilki 1959 ve sonuncusu da 2013 yılında olmak üzere yedi kez değişikliğe uğramıştır.¹⁶ Bu değişiklikler genel olarak seçim bölgeleri ve oy hakkını kapsasa da 1991'deki değişiklikte bikameral (çift meclisli) yapıya sahip olan Althingi tek meclisli (unicameral) hale dönüşmüş, 1995 yılında ise insan haklarıyla ilgili bölümde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. İzlanda'da türev kurucu iktidarın yaptığı bu değişiklikler önem taşımakla birlikte, 2010 yılında da yeni bir anayasa metni ortaya çıkarılmak istenmiştir.

İzlanda'da, 2007-2009 yılları arasındaki global ekonomik krizi aşmanın bir yolu olarak 2010 yılında bir ulusal forum düzenlenmiş ve bunun sonucunda vatandaş odaklı bir anayasa taslağının hazırlanması amaçlanmıştır.¹⁷ 2011 yılında ise daha önce parlamentoda görev almayan 523 gönüllü arasından halk tarafından seçilen ve 25 kişiden oluşan bir Anayasa Konseyi, sosyal medya aracılığıyla halkın da katıldığı bir taslak metin hazırlamıştır.¹⁸ Hazırlanan bu taslak, 2012'de İzlanda parlamentosuna gönderilerek bir danışma referandumuyla onaylanmış, ancak parlamento bu taslağı, İlerici Parti (Progressive Party) ve Bağımsızlık Partisi (Independence Party) arasındaki siyasi çekişme nedeniyle resmi olarak oylamayı başaramamıştır.¹⁹ Zira İzlanda Anayasası m. 79'a göre, anayasa değişikliği teklif etme yetkisi Althingi'ye ait olup, bunun için parlamento seçimlerinin yenilenmesi ve göreve başlayan parlamento tarafından anayasa değişikliğinin kabul edildikten sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması gereklidir.²⁰ Hudson'a göre, taslağın onaylanmasının en büyük sebebi ekonominin toparlanmasıdır.²¹ Oysa İzlanda Anayasası kabul edilip onaylanmış olsaydı, Dünya'nın ilk kitle kaynaklı

¹⁶ İzlanda Anayasası'nda yapılan değişikliklerin ayrıntılı tarih ve madde bilgileri için bkz. https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/IcelandConstitution_of_the_Republic_of_Iceland_amend_2013_EN.pdf Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2024

¹⁷ Rod Hague, Martin Harrop and John McCormick, *Comparative Government and Politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004, s. 156; Burak Çağ, "Katılımcı Anayasa Yapımı ve İzlanda Örneği", *Yasama Dergisi*, Sayı: 25, 2013, s. 79-80.

¹⁸ Rod Hague vd., s.156.

¹⁹ Çağ, s. 82, 83.

²⁰ Çağ, s. 82.

²¹ Hudson Alexander, "When Does Public Participation Make a Difference? Evidence from Iceland's Crowdsourced Constitution", in *Policy&Internet*, Sayı: 10(2), p. 186.

Anayasası ortaya çıkmış olacaktı.²² Sonuç olarak İzlanda, 1944 yılında yapılan Anayasa metnini kullanmaya devam etmektedir.

II. İZLANDA'DA CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

1944 yılında kabul edilen Anayasa'nın ilk halinde, İzlanda Cumhurbaşkanı'nın parlamento tarafından en fazla üç turda seçilmesi düzenlenmektedir.²³ Bu düzenleme parlamenter rejimlerde devlet başkanlarının seçim usulüyle birebir örtüşmektedir. Ancak daha önce de aktarıldığı gibi, seçmenlerden gelen talepler doğrultusunda yapılan değişiklik sonucunda, genel oy ile belirlenen devlet başkanlığı seçim usulü ortaya çıkmıştır.

İzlanda Anayasası'na göre Cumhurbaşkanı, halkın (Althingi seçimlerinde oy hakkı olanların) gizli oyu ile seçilir (m.3,5). Anayasanın dördüncü maddesine göre devlet başkanlığı seçimlerinde aday olabilmek için yaş şartı 35 olup, parlamento seçimlerinde oy kullanabilmek için gerekli şartları taşıyan (ikamet hariç) herkes devlet başkanı seçilmeye uygundur (m.4). Cumhurbaşkanı seçimine katılacak kişiler, en az 1500, en fazla ise 3000 seçmen tarafından aday gösterilir (m.5). Aynı maddeye göre, tek bir kişi dışında aday olmaması halinde, seçim yapılmasına gerek olmadan ilgili aday usulüne uygun seçilmiş olur. Ancak birden çok adayın seçime girmesi halinde, en çok oyu alan aday seçilmiş olur. Dört yıllığına seçilen Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 1 Ağustos'ta başlar ve dört yıl sonra 31 Temmuz da sona erer, yeniden Cumhurbaşkanlığına aday olma konusunda herhangi bir anayasal sınır yoktur (m.6). Buna göre yeni seçimler de görev süresinin bittiği yılın haziran ya da temmuz ayında yapılır. Ancak, Cumhurbaşkanı'nın istifası ya da ölümü halinde ilgili seçim döneminin bitimine kadar görev yapacak olan yeni bir Cumhurbaşkanı seçilecektir (m.7).

Devlet başkanının makamının boşalması ya da herhangi bir sebeple (yurtdışında olma, hastalık vb. haller) görevini yerine getirememesi durumunda, Başbakan, Althingi Başkanı ve Yüksek Mahkeme Başkanı, İzlanda Devlet Başkanı'nın yetkilerini ortaklaşa kullanacaktır (m.8). Buna göre, yetkilerin kullanılması esnasında yapılacak toplantılara başkanlık etme yetkisi Althingi Başkanı'na ait olup, herhangi bir görüş ayrılığı

²² Rod Hague vd., s.156.

²³ Kristinsson, s.89.

çıkması durumunda çoğunluğun görüşü esas alınır. Devlet başkanı, 9. madde uyarınca Althingi'nin üyesi olamaz, kamuda ya da özel sektörde ücret karşılığı bir işi kabul edemez.

İzlanda Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, yedi ayrı kişinin Cumhurbaşkanlığı makamında görev aldığı ülkede dikkat çeken husus, göreve gelen Cumhurbaşkanlarından her birinin görev süresinde tekrar aday olarak seçilmesi ve bu görevi uzun yıllar boyunca sürdürmesidir. Kanaatimizce bu durum parlamenter monarşiden miras kalan köklü teatmüllere işaret etmektedir. Dünya'nın genel oy ile seçilen ilk kadın devlet başkanı, İzlanda'nın dördüncü Cumhurbaşkanı olan ve dört dönem bu görevi sürdüren Vigdís Finnbogadóttir'dir.²⁴

İzlanda'da Cumhurbaşkanları kişisel özellikleri, meslekleri ve konumlarıyla öne çıkmakta olup, siyasi partilerin Cumhurbaşkanlığı seçimleri üzerinde önemli bir etkisi söz konusu değildir.²⁵ İzlanda'da devlet başkanlığı seçimlerinin mevcut siyasetten bağımsız olmasını sağlayan durum, 1952'de genel oy ile yapılan ilk seçimlerinde ortaya çıkmıştır.²⁶ Buna göre, üç adayın yarıştığı seçimlerde koalisyonu oluşturan iki büyük parti tarafından (Bağımsızlık Partisi ve İlerici Parti) desteklenen aday seçilemezken, bu partilerin büyük bir muhalefetiyle karşılaşan Asgeirsson ise İzlanda'nın genel oy ile seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.²⁷

İzlanda'nın 1 Ağustos 2024 tarihinde göreve başlayan Cumhurbaşkanı Halla Tómasdóttir ise kadındır ve 2016'daki seçimlerde aday olmasına rağmen ikinci yüksek oyu aldığı için seçilememiştir. 2017'den bu yana Başbakanlık görevini sürdüren Katrín Jakobsdóttir, 1 Haziran 2024 seçimlerinde aday olabilmek için Nisan 2024'te görevinden istifa etmiş, ancak buna rağmen seçimi % 25.5 oy ile ikinci sırada tamamlamıştır.²⁸ 1 Haziran 2024'te yapılan son seçimlere toplamda on iki aday

²⁴ Riane Eisler, "The Power of Women: A Conversation with the Honorable Vigdís Finnbogadóttir", *Interdisciplinary Journal of Partnership Studies*, 7(1), s. 1.

²⁵ Şule Özsoy, Başkanlık Parlamenter Sistem: Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçildiği Parlamenter Hükümet Modeli ve Türkiye İçin Tavsiye Edilebilirliği, *On İki Levha Yayıncılık*, 2014., s. 120.

²⁶ Özsoy, s. 120.

²⁷ Özsoy, s. 120.

²⁸ "Iceland elects businesswoman Halla Tomasdottir as new president, beating former PM" <https://www.reuters.com/world/europe/iceland-elects-businesswoman-halla-tomasdottir-new-president-broadcaster-ruv-2024-06-02/> Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2024

katılmış, adayların yarısı %1'in altında oy almış ve Halla Tómasdóttir 73.182 kişinin oyunu olarak %34.1 ile seçimi kazanmıştır.²⁹

III. CUMHURBAŞKANI'NIN ANAYASAL YETKİLERİ

İzlanda Anayasası'nın Cumhurbaşkanı'na verdiği yetkilerin gücü konusunda bir oydaşma yoktur. İzlanda'daki yazarların çoğu, Anayasa'nın Cumhurbaşkanı'na verdiği yetkilerin önemli bir güce sahip olmadığını savunmaktadır.³⁰ Bu şekilde görüş bildirenler, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini 1904-1944 yılları arasında, İzlanda'da varlığını sürdüren parlamenter monarşi rejimine ve Danimarka parlamento uygulamalarına göre geleneksel bir şekilde yorumlamaktadır.³¹ Ayrıca bu görüşün anayasal dayanağını, Cumhurbaşkanı'nın yürütme eylemlerinden dolayı sorumlu tutulamayacağını düzenleyen 11. madde ve siyasi sorumluluğun hükümette bulunduğunu düzenleyen 13. madde oluşturmaktadır.³² Anayasanın 14. maddesi de Bakanların, yürütmenin tüm eylemlerinden sorumlu olduğunu ve Althingi'nin görevleriyle ilgili Bakanlar hakkında meclis soruşturması başlatabileceği düzenlemiştir. Cumhurbaşkanı tarafından imza edilen yasama işlemi ya da yürütme tedbirinin geçerli kılınabilmesi için, karşı imza kuralı gereğince bir Bakan tarafından imza edilmesi gerekmektedir (m.19). Bir Bakan tarafından imzalanan karar da kural olarak Cumhurbaşkanı'na sunulur (m. 18). Anayasanın 11, 13 ve 19. maddeleri ışığında İzlanda'daki siyasal rejim, parlamenter rejimlerdeki gibi özelliklere sahiptir. Ancak İzlanda Cumhurbaşkanı, yasama alanında kendisine tanınan yetkilerle öne çıkmaktadır.

İzlanda Anayasası'nın 2. maddesine göre yasama yetkisi, parlamento (Althingi) ve İzlanda Cumhurbaşkanı tarafından ortaklaşa kullanılır. Aynı maddeye göre yürütme yetkisi ise Cumhurbaşkanı ve Anaya-

²⁹ "Presidential Election 2024: Halla Tómasdóttir will be the next president of Iceland" <https://www.ruv.is/english/2024-06-01-presidential-election-2024-halla-tomasdottir-will-be-the-next-president-of-iceland-414491> Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2024

³⁰ Alan Siaroff, "Comparative Presidencies: The Inadequacy of The Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction." *European Journal of Political Research*, Sayı: 42(3), 2003, s. 307, 308; Juan J. Linz, "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?", Juan J. Linz, A. Valenzuela (eds.), *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*, Cilt 1, The John Hopkins University Press, Baltimore-Londra, 1994, s. 49; Kristinsson, s.90; Özsoy, s. 146.

³¹ Kristinsson, s. 90.

³² Özsoy, s. 144.

sayla birlikte diğer kanunlarda atıfta bulunulan hükümet yetkilileri tarafından kullanılır. Parlamenter rejimlerde bulunan “ısdar (kanunları onaylama ve yayımlama) yetkisi” de Anayasanın 26. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Althingi’nin kabul ettiği yasa tasarısı iki hafta içinde Cumhurbaşkanı’nın onayına sunulur. Bu metin “onay” aşamasından sonra kanun gücü kazanacaktır. Ancak Cumhurbaşkanı’nın tasarımı reddetmesi durumunda, Bakanlardan birinin imzası ile yasa yürürlük kazanır.³³ Fakat böyle bir durumda Cumhurbaşkanı, yasayı halkoylamasına (referandum) sunma yetkisine sahiptir. Halk tarafından reddedilen yasa, yürürlükten kalkacaktır. İzlanda Anayasası, parlamento ile Cumhurbaşkanı arasında mevzuat üzerinden bir çatışma olması durumunda, halkı nihai sorumlu olarak belirlemiştir.³⁴ İzlanda Anayasası’nda yer alan referandum çeşidi zorunlu referandum olup, referandumlar yalnızca yürütme organı tarafından başlatılabilir.³⁵ Ayrıca hükümet için önemli olan bir yasanın Althingi tarafından reddi de mümkündür ve bu durum hükümete verilmiş bir güvensizlik oyu gibi değerlendirilmekte olup, böyle bir durumda da hükümetin istifa etmesi gerekliliği beklenmektedir.³⁶

İzlanda’da yasaların Anayasaya uygunluğunu denetleyen bir Anayasa Mahkemesi yoktur. Anayasa m. 26 ile Cumhurbaşkanı’na tanınan bu yetki kuşkusuz hukuki denetim yetkisini harekete geçirmeye yönelik değildir ama Cumhurbaşkanları bu yetkiyi kullanarak, kamuoyu desteğiyle yasalaşmasını uygun bulmadığı tasarıları siyasi denetim yoluyla yürürlükten kaldırabilecektir. Ancak Cumhurbaşkanı’nın bu yetkiyi kullanması halinde, Althingi ile bir siyasi krizin yaşanması muhtemeldir.

Bir teamül olarak İzlanda’da, Cumhurbaşkanları parlamento tarafından sunulan yasa tasarılarını onaylamaktadır. Ancak Cumhurbaşkanı Vigdis Finnbogadottir, 1985’te “Birleşmiş Milletler Kadınlar Günü”nü tanıyacak bir yasa tasarısını imzalamayınca, Bakanlar Kurulu tasarının imzalanmaması durumunda istifa edeceklerini duyurmuş ve bu tehdit üzerine Cumhurbaşkanı yasayı imzalamıştır.³⁷ Görev süresinin bitmesinin ardından Vigdis Finnbogadottir, 1988 yılında oyların % 94.6’sını

³³ Kristinsson, s. 91.

³⁴ Kristjansson, s. 162

³⁵ Rosenfeld vd., s. 459.

³⁶ Kristjansson, s. 166.

³⁷ Steven D. Roper, “Are All Semipresidential Regimes the Same? A Comparison of Premier-Presidential Regimes.” *Comparative Politics*, Sayı: 34(3), 34, 2002, s. 261.

olarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 1992-1993 yıllarında İzlanda'nın Avrupa Ekonomik Alanı'na üyeliğini onaylayan yasayı imzalamaması için kamuoyundan baskı görmüştür.³⁸ Yasayı veto etmesine olanak verecek anayasal yetkisi olmasına rağmen Finnbogadottir, kendi yetki alanının yasama organıyla karşılaştırılabilir olduğunu düşünmemiş ve tüm baskılara rağmen yasayı onaylamıştır. Bu tür bir örnek İzlanda'da alışılabilir bir durumdur ve Cumhurbaşkanıları, de facto olarak anayasanın tanıdığı yetki çerçevesinin gerisinde durmayı tercih etmektedir. Ancak Cumhurbaşkanıların ısdar konusundaki tercihleri, 2000'li yılların başında değişime uğrayacaktır. Zira 1996 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Ólafur Ragnar Grímsson, 2004 yılında Althingi'nin kabul ettiği yasayı onaylamayı reddetmiştir.³⁹

İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın yasama alanındaki bir diğer önemli yetkisi ise, geçici yasa çıkarmadır. 28. maddeye göre, Cumhurbaşkanı bu yetkiyi ancak Meclisin tatilde olduğu dönemlerde kullanabilmektedir. Fakat geçici yasalar asla Anayasa'ya aykırı olamaz ve bunların meclis toplandığında derhal meclis onayına sunulması zorunludur. Althingi'nin geçici yasa(lar)ı kabul etmemesi ya da toplandıktan sonraki altı hafta içinde değerlendirmeyi tamamlamamaları halinde, geçici yasa(lar) geçersiz sayılmaktadır. Althingi'nin mali yıl için bütçeyi geçirmesi halinde bile, geçici yasa çıkartmak suretiyle yeni bir bütçe yapılamaz. Bu maddeden hareketle, Cumhurbaşkanı'nın bu yetkiyi sadece olağanüstü durumda kullandığı ve nihayetinde de meclis onayına sunulmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Ancak acil hallerde, Althingi toplanıncaya kadar bu geçici yasalar yürürlükte olacak ve sonuç doğuracaktır. Bu haliyle geçici yasaları, niteliği itibarıyla olağanüstü dönem yasa gücünde yürütme işlemleri olarak tanımlayabiliriz.⁴⁰ Yürütme organı içinde yer alan Cumhurbaşkanı'nın, her ne kadar acil durumlarda çıkarılmak üzere sınırlandırılmış olsa bile, yasamanın yetki alanında böyle bir işlem tesis edebilmesi ve bu işlemin de Althingi'nin değerlendirmesinden/onayından geçene kadar sonuç(lar) doğurabilmesi, Cumhurbaşkanı'nı parlamenter rejim çerçevesinden uzaklaştıracaktır.

³⁸ Roper, s. 261

³⁹ "Evolution Parliamentarism"

<https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

⁴⁰ Özsoy, s. 150.

Parlamentar rejimlerde devlet başkanına tanınan anayasal yetkilerle bağdaşmayacak yetkilerden olan “kanun teklif etme” yetkisi de yine İzlanda Anayasası’nda yer almaktadır. Zira öncesinde aktardığımız gibi Anayasa, yasama yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Althingi tarafından ortaklaşa kullanılmasına hükmetmiştir. Anayasa’nın 25. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı, Althingi’ye yasa tasarısı ve karar tasarıları sunabilir. Cumhurbaşkanı’nın sunacağı tasarılar da herhangi bir konu sınırlaması da olmayışı, bu yetkiyi daha katmerli hale getirmekte ve onu yarı başkanlıktaki devlet başkanlarının yetki çerçevesi içine sokmaktadır.

İzlanda’da Cumhurbaşkanı’nın bir başka yetkisi ise genel seçimlerin yapılmasının ardından en geç on hafta içinde Althingi’yi toplamaktır (m.22). Ayrıca Cumhurbaşkanı her yıl, düzenli bir şekilde Althingi’nin oturumlarını açmaktadır. Cumhurbaşkanı’nın olağan dönemlerde ve Anayasa’da belirtilen sebeple bağlı bir şekilde Meclisi toplantıya çağırması, parlamenter rejimlerde olduğu gibi düzenlenmiştir. Fakat m. 23 ile Cumhurbaşkanı’na, Althingi’nin oturumlarını “sınırlı bir süre” erteleme yetkisi de tanınmıştır. Bu yetki yılda sadece bir kez ve iki haftayı geçmeyecek şekilde kullanılabilir. Althingi, Cumhurbaşkanı’na bu hükümden sapma serbestisi tanıyabilir. Cumhurbaşkanı gerekli gördüğü takdirde ya da üyelerin çoğunluğunun isteği üzerine, oturumu ertelenen Althingi’yi toplantıya çağırabilir. Parlamentonun yasama faaliyetlerinin devlet başkanları tarafından ertelenebilmesine olanak sağlayan anayasal düzenlemelere, parlamenter rejimlerde elbette ki rastlanmamaktadır. Her ne kadar, söz konusu yetki süre gibi bazı şartlarla kayıtlanmış olsa da bu yetkinin kullanılması dahilinde Cumhurbaşkanı, Althingi ile de karşı karşıya gelebilecektir. Cumhurbaşkanı, normal şartlarda başkent Reykjavik’te toplanan Althingi’nin, İzlanda’da başka bir yerde toplanmasını da emredebilir (m.37). Ancak bu, sadece özel durumların varlığı halinde söz konusudur.

Cumhurbaşkanı’nın yasama dışı yetkilerine baktığımızda, ilk dikkat çeken yetkisi hükümetin kurulmasındaki rolüdür. Anayasa’nın 15. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Bakanları atar / görevden alır ve sayılarını belirler. Daha önce de değinildiği gibi, koalisyon hükümetlerinin varlığını sürdürdüğü ülkede, koalisyon müzakerelerine kimin liderlik edeceğine ve müzakerenin başarısız olması durumunda görevi kimin alacağına da Cumhurbaşkanı karar verir.⁴¹ Ancak uygulamada, Cumhur-

⁴¹ Kristinsson, s.93.

başkanı'nın koalisyon müzakerelerine liderlik etme yetkisini çoğunluk hükümetini kuracak lidere verdiği ve siyasi kriz yaratacak bir karardan kaçındığı görülmektedir.⁴² Buradan hareketle, Cumhurbaşkanı'nın bu yetkiyi parlamenter rejimlerdeki devlet başkanları gibi kullandığı görülmektedir. Ancak parlamento tarafından seçilen ilk ve tek Cumhurbaşkanı olan Sveinn Björnsson, tarafsız bir hükümet kurulması için mevcut yetkisini kullanmış ve bu durum Althingi tarafından başlangıçta hoş karşılanmadığı gibi, sonrasında da meclis ile hükümet arasında gerilimlere neden olmuştur.⁴³ İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın hükümetin kurulmasında genellikle aktif rol almadığı ancak siyasi partilerin ekonominin nasıl idare edileceği konusunda ortak karara varamadığı durumlarda, devlet başkanının hükümetin kurulması konusunda belirleyici rol üstlendiği görülmektedir.⁴⁴ Ayrıca seçim sistemi ve dış politikayla ilgili anlaşmazlıklar da azınlık hükümetinin kurulması ya da koalisyonun dağılmasıyla sonuçlanmış ve yine devreye Cumhurbaşkanı'nın girmesine sebep olmuştur.⁴⁵

Cumhurbaşkanı'nın bir diğer önemli yetkisi ise parlamento seçimlerini yenilemektir. Anayasa'nın 24. maddesi uyarınca, Cumhurbaşkanı Althingi'yi feshedebilir, ancak fesih duyurusundan itibaren 45 gün içinde yeni bir seçim yapılmalıdır. Althingi, feshinden sonra en geç on hafta içinde toplanacaktır. Althingi üyeleri, seçim gününe kadar görevlerini sürdüreceklendir. Bu maddeden hareketle, Cumhurbaşkanı seçimleri yenileme yetkisini hiçbir sebebin varlığı ya da süreyle bağlı olmadan kullanabilmektedir. İzlanda'da Başbakan da Cumhurbaşkanı'na fesih önerisi sunabilir. Ancak Cumhurbaşkanı bu öneriyi kendi takdir yetkisi doğrultusunda sonuçlandırıp, fesih önerisini yerinde bulmayarak reddedebilir. Koalisyon hükümetlerinin olduğu İzlanda'da, koalisyon ortakları arasında çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle, Başbakanın böyle bir talep gel-

⁴² Kristinsson, s.93.

⁴³ Kristinsson, s.93.

⁴⁴ "Evolution Parliamentarism"

<https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

⁴⁵ "Evolution Parliamentarism"

<https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

mesi ve seçimlerin yenilenerek çıkmaza giren koalisyon hükümeti yerine yeni ortaklıklar kurulması uygulamada mümkündür. Zira 2024 Haziran’da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminin üzerinden henüz dört aylık bir sürenin geçmesinin ardından, Başbakan Bjarni Benediktsson tarafından meclisin feshedilmesi yönünde Cumhurbaşkanı’na bir teklif sunulmuş ve Cumhurbaşkanı Halla Tómasdóttir de bu talebi uygun bularak kabul etmiştir.⁴⁶ Anayasa m.24’teki 45 gün kuralı nedeniyle, seçimler 30 Kasım’da yapılacak ve yeni hükümet atanana kadar geçici Bakanlar Kurulu görevde kalacaktır.

Fesih, yasamanın karşısında yürütme organına tanınan “dengeleyici” bir mekanizmadır. Önceleri Kral tarafından kullanılan bu yetki, zamanla monarkın yetkilerinin seyreltilmesiyle birlikte, yürütmenin ikinci kanadı tarafından da kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁷ Parlamenter rejimlerde fesih yetkisi, sebebe veya süreye yahut da her ikisine birden bağlı olarak kayıtlanabilir. Ancak fesih yetkisi sadece parlamenter rejimlerde karşımıza çıkmaz, aynı zamanda yarı başkanlık rejimlerinde de karşımıza çıkabilmektedir. Yarı başkanlık rejimlerinde devlet başkanlarına fesih yetkisini kullanırken, anayasayla daha geniş bir yetki alanının yaratıldığı görülmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı’na Anayasa’nın 12. maddesi ile tanınan fesih yetkisi, sadece bir yıllık süreyle yetki kullanımını kayıtlamış ve yetkinin kullanılmasında geniş takdir alanı sağlanmıştır. Her ne kadar ilgili maddenin ilk fıkrasında “Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanları ile görüşükten sonra, Millet Meclisinin feshini ilan edebilir.” hükmü yer alıyor olsa da burada Başbakan ve Meclis Başkanları’nın görüşü, sadece bir “danışma” ile sınırlı olup, bu görüşler bağlayıcı değildir. İzlanda Anayasası’nda herhangi bir süre kaydı olmayışı da İzlanda Cumhurbaşkanı’na bu alanda tanınan yetkinin takdir alanının, Fransa Cumhurbaşkanı’na tanınan takdir alanından daha geniş olduğunu göstermektedir.

Anayasa Cumhurbaşkanı’nın atama yetkilerine 20. maddede yer vermiştir. Buna göre Cumhurbaşkanı, kamu görevlilerini atama ve onları görevden alma yetkisine sahiptir. Her kamu görevlisi Anayasayı korumaya yemin eder veya söz verir. Bir sonraki madde ise uluslararası iliş-

⁴⁶ “President Supports Parliamentary Elections Set For November 30” <https://grapevine.is/news/2024/10/15/president-supports-parliamentary-elections-set-for-november-30/> Erişim Tarihi: 15 Ekim 2024

⁴⁷ Kaboğlu, s. 148.

kilerle ilgili düzenlemeleri içermektedir. Buna göre Cumhurbaşkanı diğer devletlerle antlaşmalar yapar, ancak toprak veya karasuları üzerinde feragat/irtifak gerektiriyorsa veya devlet sisteminde değişiklik gerektiriyorsa bu tür antlaşmaları Althingi onaylamadığı sürece yapamaz. İzlanda'da dış siyasi tercihler, Althingi'deki siyasi partiler arasında uzlaşarak yapılmakta olup, yürütme organı ise ortaya çıkan kararların uygulayıcısı konumundadır.⁴⁸

Son olarak Cumhurbaşkanı'nın af yetkisi karşımıza çıkmaktadır. İzlanda Anayasası'nın Cumhurbaşkanı'na özgülenen ikinci bölümünün 29. maddesine göre, Cumhurbaşkanı'nın hem genel hem de özel af yetkisi vardır. Ayrıca devlet başkanı önemli gerekçelerin varlığı halinde, bir suç için kovuşturulmanın durdurulmasına karar verebilir. Anayasa'da "önemli gerekçeler" hususunda başkaca bir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte yer alan son fıkraya göre, Althingi tarafından onaylanmadığı sürece, Cumhurbaşkanı bir Bakanın kovuşturmadan veya mahkemece (Court of Impeachment) verilen bir cezadan muaf tutamaz.

IV. CUMHURBAŞKANI'NIN CEZAİ SORUMLULUĞU

Anayasanın ilk halinde, parlamento tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve hükümetin başını temsil eden Başbakan olmak üzere, çift başlı yürütme mevcuttur. Devlet Başkanı'nın genel oyla seçilmesini öngören değişiklik sonrasında da yürütmenin yapısal durumunda bir farklılık meydana gelmemiştir. Çift başlı yürütmenin olduğu İzlanda'da, hükümetin başı Başbakandır.⁴⁹

Cumhurbaşkanı, yürütmenin işlemlerinden sorumlu olmayıp, Althingi'nin onayı olmadan da bir suç isnadıyla kovuşturulamaz (m.11). İlgili maddeye göre, Cumhurbaşkanı'nın parlamentonun dörtte üçünün oyuyla görevden alınması istenebilir. Bu istem üzerine yapılacak halkoylaması sonucunda karara varılması durumunda, Cumhurbaşkanı henüz görev süresi sona ermeden görevden alınabilir.⁵⁰ Cumhurbaşkanı'nın görevden alınmasına yetecek çoğunluk sağlanamaması halinde, parlamento seçimleri yenilenmek zorundadır. Ceza davaları nedeniyle Cumhurbaş-

⁴⁸ Özsoy, s. 162.

⁴⁹ Catherine E. De Vries, Sara Binzer Hobolt, Sven-Oliver Proksch and Jonathan B. Slavin, *Foundations of European politics: A Comparative Approach*, Oxford University Press, 2021, s. 174.

⁵⁰ Özsoy, s. 136.

kani'nın yargılanmasına karar verecek olan da parlamentodur. Devlet Başkanlığı yetkisinin Bakanlar tarafından kullanılmasına olanak sağlayan m. 13 ve yukarıda açıklanan m. 11 kapsamında, Bakanlar Kurulu'nun siyasi sorumluluğa sahip olduğu yorumlanmaktadır.⁵¹

V. BAKANLAR KURULU'NUN YAPISI VE ANAYASAL YETKİLERİ

İzlanda'da yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşmaktadır. Bakanları atama ve onları görevden alma yetkisi 15. madde uyarınca Cumhurbaşkanıya aittir. Aynı madde uyarınca, hükümette yer alacak Bakanların sayısı ve görev alanları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Bakanların toplantılarında onlara başkanlık edecek kişi Başbakan olup, kimin Başbakan olacağını belirleme ve atama yetkisi de Cumhurbaşkanıya aittir (m. 17). Başbakan başkanlığında toplanan Bakanlar yeni yasa teklifleri ve önemli devlet meselelerini görüşmek üzere toplantı yapabilir (m. 17). Aynı maddeye göre, bir Bakanın bir konuyu gündeme getirmek istemesi halinde de Bakanlar Kurulu toplanır. Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar Kurulu için göreve başlarken güven oylaması yapılması hususunda herhangi bir anayasal düzenleme yoktur. Bakanlar Kurulu, Başbakan tarafından başkanlık edilen kolektif bir yapılanma olmayıp, bakanların bağımsız hareket ettiği bir konseydir.⁵² İzlanda'da yürütmenin siyasi sorumluluğa sahip kanadı Bakanlar Kurulu olup, Bakanlar Kurulu'nun sorumluluğu sadece Althingi'ye karşıdır. Bununla birlikte İzlanda'da Bakanlar Kurulu'nun kolektif sorumluluğu da söz konusu olmayıp, her bakanın Althingi karşısında bireysel sorumluluğu mevcuttur.

Bakanların Althingi üyesi olma zorunluluğuna dair herhangi bir anayasal hüküm mevcut değildir, fakat genellikle milletvekili olanlar arasından hükümet üyeleri belirlenmektedir. Bakanlar yasa teklifleri ve yasa tasarıları sunma hakkına da sahiptir (m.38). Aynı zamanda Bakanlar, Althingi'deki tartışmalara istedikleri sıklıkta katılma hakkına sahip olup, meclis üyesi olmaları halinde oy kullanabilirler (m. 51). Zira milletvekili olamayan kişilerin Bakan olarak atanmalarının önünde bir engel yoktur. Kabine üyeleri, görüşülmek üzere herhangi bir konuyu Althin-

⁵¹ G. G. Schram and Johannesson, O., *Stjornskipun Islands*, Reykjavik:Haskolautgafan, 1994, s. 24'den aktaran Kristinsson, s.91.

⁵² Kristjánsson, s. 160.

gi'ye sunma yetkisine de sahiptir. Zira görüşülmesi için meclise sunulan konular ya bir Bakan ya da bir milletvekili tarafından gündeme getirilir (m.55).

Bakanların cezai sorumluluğu ise m.14'te düzenlenmiştir. Bakanlar görevleriyle ilgili resmi eylemleri nedeniyle Althingi tarafından suçlanabilir. Bu suçlama sonucunda yargılama görevi Yüce Divan (The Court of Impeachment) tarafından yerine getirilir. İzlanda Anayasası'nda gensoruyla ilgili doğrudan bir düzenleme mevcut olmayıp, bu konuda çeşitli anayasal teamüller uygulanmaktadır.⁵³ Buna göre gensoru önergesi, diğer önergeler gibi verilir ve özel bir çoğunluk aranmaz.⁵⁴ Diğer önergeler için Anayasa m. 53'e göre üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanılma şartı aranmakta olup, yine aynı maddeye göre üyelerin salt çoğunluğuyla karar alınmaktadır. Buradan hareketle, gensoru önergesinin verilmesi ve kabulü için de Althingi'nin salt çoğunluğu aranmaktadır. Ayrıca hükümet nezdinde önemli olan bir yasa ya da oylamanın, yasma organı tarafından reddedilmesi de hükümete verilen bir güvensizlik oyu olarak kabul edilmekle birlikte, böyle durumlarda hükümetin istifa etmesi gerektiği kabul edilmektedir. Güvensizlik önergesi, tek bir milletvekiliyle bile verilebilmekte olup, hükümetin tamamının düşmesinin bir diğer yolu da Başbakan hakkında güvensizlik oyu verilmesi ya da hükümetin uyguladığı kararlardan dolayı tüm bakanların düşürülmesidir.

İzlanda'da çoğunluk partisi iktidarları yerine koalisyon hükümetleri görülmektedir. Bu hükümetler, genellikle ikili ya da üçlü yapıdaki koalisyonlardan oluşmakta olup, karar alma süreci koalisyondaki partiler arasındaki müzakere yoluyla gerçekleşmektedir. Müzakereler hem koalisyon kurmak hem de kurulan koalisyonları sürdürmek amacıyla yapılabilmektedir. Zira Mayıs 2003'te İlerici Parti'nin Bağımsızlık Partisi ile bir koalisyon hükümeti kurmayı kabul etmesi, Bağımsızlık Partisi üyesi olan Başbakanın Eylül 2004'e kadar görevinden istifa ederek İlerici Parti üyesi bir kişinin Başbakan olmasına izin vermesi koşuluyla gerçekleşmiştir.⁵⁵

İzlanda'da 2000'li yılların başından itibaren, milletvekilleri ve Bakanlar arasındaki ilişkideki değişim göze çarpmaktadır. Buna göre, özellikle muhalefet milletvekilleri Bakanları denetlemek ve endişe duydukları

⁵³ Özsoy, s. 275.

⁵⁴ Özsoy, s. 275.

⁵⁵ Kristjánsson, s. 160.

rı konularda kamuoyunun dikkatini çekmek için, sıklıkla Bakanlara soru sorma yolunu tercih etmektedir. Fakat 2003 yılında yapılan seçimlerle birlikte, Bağımsızlık Partisi ve İlerici Partinin yaptığı koalisyonda, parlamento karşısında güçlü bir Bakanlar Kurulu yapısı ortaya çıkmıştır. Kristjánsson'a göre, Bakanlar Kurulu'nun giderek güç kazanmasının nedeni, hükümetin istikrarlı yapısı olup, bu istikrar karşısında Bakanların parlamentonun denetiminden sıklıkla kaçtığı görülmüştür. Bu durum ise, sistem içinde parlamentoyu hükümet karşısında daha zayıf bir duruma sokmuştur. İzlanda'da Althingi ile yürütme organının sorumlu kanadı olan Bakanlar Kurulu arasındaki güç ayrımı belirsizdir ve bu belirsizlik hala varlığını devam ettirmektedir. Kristjánsson'a göre, koalisyon hükümetlerinin yaygınlığı Başbakan'ın rolünü daha karmaşık hale getirmekte olup, 1980'lerin ortasından beri İzlanda'da güçlü Başbakanların varlığı görülmektedir. Buna göre, hükümetin ekonomik politikası ve dış ilişkilerin belirlenip yürütülmesindeki koordinasyonları ve sorumlulukları sebebiyle, Başbakan'ın rolü önem kazanmıştır.⁵⁶

VI. YASAMA ORGANININ YAPISI VE ANAYASAL YETKİLERİ

930 yılında kurulmuş Althingi, Dünya'daki en eski ve hala işlevini sürdüren parlamentosu olarak da bilinmektedir. Althingi, dört yıllığına seçilen 63 üyeden oluşmakta olup unikameral (tek meclisli) bir yapıya sahiptir (m. 31,32). Seçimler sonrasında Althingi üyeleri, Anayasaya bağlı kalacaklarına dair yemin eder (m.47). İzlanda vatandaşı olan ve 18 yaşını dolduran herkesin oy hakkı vardır (m.33).

İzlanda'da yasama yılı bir Ekim'de ya da bu tarihin resmî tatile denk gelmesi durumunda, takip eden hafta başlar ve fesih ya da seçim dönemi olmadığı sürece bir sonraki yılın aynı tarihine kadar meclis çalışmaya devam eder. Anayasa, milletvekilleri dışında genel olarak yasama organının da dokunulmazlığını düzenlemiştir. Anayasanın 36. maddesine göre, kimse meclisin huzurunu bozamaz ve özgürlüğünü ihlal edemez. Yasama bağışıkları ise m.48-50 arasında ve "yasa koyucunun dokunulmazlığı" başlığıyla düzenlenmiştir. Althingi üyeleri, seçmelerden gelen talimatlarla bağlı olmayı sadece haklarında verilecek bir mahkumiyetle bağlıdırlar (m. 48). Hiçbir milletvekili Althingi'nin rızası ol-

⁵⁶ Kristjánsson, s. 160.

maksızın, Althingi'nin bir oturumu sırasında gözaltında tutulamaz ve suçüstü hali olmadıkça, hakkında ceza davası açılmaz. Bununla birlikte, bir milletvekilinin Althingi'de yaptığı açıklamalardan dolayı, Althingi'nin onayı olmadan sorumlu tutulamayacağı da son fıkrada düzenlenmiştir (m. 49). Görüldüğü gibi bu madde hem yasama dokunulmazlığını hem de kürsü dokunulmazlığı olarak adlandırılan yasama sorumsuzluğunu düzenlemektedir. Bir milletvekilinin seçilme yeterliliğini kaybedip kaybetmediğine Althingi karar verir (m. 46). Yine aynı madde uyarınca, üyelerin yasal olarak seçilip seçilmediğine karar verecek olan da yine Althingidir. Yasama organının bir diğer yetkisi ise kendi başkanını seçmektir. Buna göre Althingi Başkanı, Althingi'nin yapacağı seçimle belirlenir (m. 52). Althingi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve bu çoğunluk oylamaya katılmadıkça karar alamaz (m. 53).

Yasama yetkisini, Anayasa'nın ikinci maddesi uyarınca Cumhurbaşkanıyla birlikte kullanan Althingi'nin, yasa teklifi ve yasa tasarısı sunma hakkı vardır (m.38). Ancak hiçbir yasa tasarısı Meclis'te üç kez okunmadan kabul edilemez (m. 44). İzlanda'da Anayasa değişikliği öncesinde çift meclisli yapı mevcuttur ve bikameral yapıya sahip yasama organlarının en avantajlı özelliklerinden biri nitelikli yasa yapımıdır. Anayasa değişikliği sonrası tek yapılı meclisi benimseyen İzlanda'da, kanımızca bu maddenin amacı nitelikli yasa yapımını yeniden tesis etmektir.

Bakanlar Kurulu'nun Althingi'ye karşı sorumlu olduğu İzlanda'da, yasama organı bilgi edinme ve denetim yetkisini de çeşitli anayasal araçlarla kullanmaktadır. Buna göre Althingi'nin her bir üyesi, yine Althingi'nin iznine tabi olmak şartıyla, soru sorarak ya da rapor talep ederek, bir Bakan'dan bilgi veya kamusal bir konu hakkında cevap talep edebilir (m.54). Althingi'nin, karar alınacak bir konuda bir sebep bulamaması halinde, bunu bir Bakan'a havale etme yetkisi de mevcuttur (m.56). Althingi, kamu yararını ilgilendiren önemli konuları araştırmak üzere, komisyonlar kurabilir ve bu komisyonlara, resmi makamlardan olduğu kadar bireylerden de sözlü veya yazılı rapor talep etme yetkisi verebilir (m.39).

Son olarak Althingi'nin türev kurucu iktidar çerçevesinde yetkilerini incelediğimizde, bu yetkinin m. 79 ve m. 81 çerçevesince kullanıldığı görülmektedir. Anayasa değişikliğiyle ilgili teklifler, olağan ya da olağanüstü oturumlarda Meclise sunulabilir, ancak teklifin kabul edilmesi durumunda hemen Althingi feshedilir ve genel seçim yapılır. Sonra-

sında Althingi'nin ilgili kararı değiştirmeden geçirmesi halinde, bu metin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak bir Anayasa hükmü haline gelir (m. 79). Zira söz konusu Anayasa maddesi, oy hakkına sahip kişilerin çoğunluğunun gizli oyuyla ve Althingi'nin bu yönde karar vermesiyle yürürlüğe girer (m. 81). Althingi, Kilise'nin statüsünde bir değişiklik yapma yetkisine de sahiptir (m. 62).⁵⁷ Böyle bir değişiklik durumunda da yasama organının yaptığı değişikliğin kabulü için halkoylamasına gidilmesi zorunludur (m. 81/son).

İzlanda'da çok partili siyasi hayat ve buna bağlı olarak gelişen parlamento çoğunlukları görülmektedir. Ancak ülkenin siyasi kültüründe, popülizm ve siyasi partilere güvensizlik gözlemlenir. Bununla birlikte, İzlanda'da daimî ikametgâh da genel seçimlerde oy kullanmak için bir gereklilik olarak kabul edilmiştir (yasadaki istisnalar saklı tutulmuştur). 1959 yılından beri %5 barajı olan nispi temsil sistemi uygulanmakta olup, en büyük temsil oranına sahip olan partiler sağ merkezde yer alan Bağımsızlık Partisi ve daha çok kırsaldaki oylara hâkim olan merkez İlerici Partisidir. Ancak daha önce de değindiğimiz gibi, hükümetler hiçbir zaman tek partiden oluşmamakta, bunun yerine sıklıkla iki partiden oluşan koalisyon hükümetleriyle ülke yönetilmektedir. Her dört yılda bir seçimlerin yenilendiği İzlanda'da, son seçimlere göre Althingi'de temsil edilen kadınların oranı ise %47,6'dır.⁵⁸

VII. İZLANDA'DA SİYASAL REJİMİN ANALİZİ

İzlanda'nın siyasal rejimi konusundaki tespitler, parlamenter rejim ve yarı başkanlık rejimi olmak üzere, iki ana eğilime ayrılmaktadır. İzlanda'nın parlamenter rejimle yönetildiğini savunanlar da kendi aralarında iki gruba ayrılmaktadır. İlk grupta İzlanda'da genel oyla seçilen bir Cumhurbaşkanı olmasına rağmen, onun majör yetkilere sahip olmaması ve hükümetin başının Başbakan oluşu nedeniyle, rejimin yarı başkanlık olamayacağını savunan Schram ve Johannesson gibi yazarlar yer almak-

⁵⁷ İzlanda Anayasası m.62'ye göre; "Evanjelic Luteryen Kilisesi İzlanda'daki Devlet Kilisesi olacak ve bu haliyle Devlet tarafından desteklenecek ve korunacaktır. Bu hüküm kanunla değiştirilebilir."

⁵⁸ "Women in Parliament" <https://www.althingi.is/english/about-the-parliament/women-in-parliament/> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

tadır.⁵⁹ Zira Schram ve Johannesson, Anayasa’da açıkça parlamenter rejimin uygulandığına dair bir maddenin olmadığını, ancak bazı maddelerin bu yönde yorumlanması gerektiğini ve teamüllerce varılan sonucun parlamentarizm olduğunu düşünmektedir. Kristjánsson’da benzer şekilde İzlanda’yı parlamenter rejim olarak tanımlamakla birlikte, siyasi partilerin genel rolü üzerinden siyasal sistemin Westminster modeline uygun olduğunu belirtmiştir.⁶⁰ Thies’e göreyse kamu hizmetinin özerkliği bakımından İzlanda, Westminsterian parti hükümetinden farklıdır.⁶¹ Kristinsson’a göre İzlanda, devlet başkanının en az yetkiye sahip olduğu sistemler arasında yer almakta olup, sadece Anayasa’nın birkaç maddesi Cumhurbaşkanına önemli yetkiler veriyor gibi gözükmektedir. Bu görüşe göre, Cumhurbaşkanı’na verilen bu yetkiler de kriz dönemlerinde ve olağandışı durumlarda etkinleştirilebilen bir yedek güç olarak görülebilir. Fakat ona göre, Cumhurbaşkanı’nın güçsüz olarak algılanması anayasanın lafzından değil, siyasi uygulamadan kaynaklanmaktadır.⁶²

İzlanda’nın siyasal rejiminin parlamentarizm olduğunu savunmakla birlikte, bu durumun Cumhurbaşkanı’nın anayasal yetkilerinin gerisinde durmasından kaynaklı olduğunu ve siyasi teamüller yönünde parlamentarizme göre hareket ettiğini savunanlar ise ikinci grupta yer almaktadır. Özsoy’a göre, İzlanda Anayasası’nda Cumhurbaşkanı’na tanınan yasama alanına ilişkin yetkiler, parlamenter sistemden ziyade yarı başkanlığa özgü kontrol yetkileri olup, bu yetki sorumsuzluğa ilişkin kurallara göre yorumlanarak parlamenter çizgiye getirilmektedir.⁶³ Örneğin İzlanda Cumhurbaşkanı’nın yasaları referanduma sunma yetkisi önemli bir anayasal güç olduğu halde, bu yetkinin hiç kullanılmayışı Özsoy tarafından geleneklere uygun olarak tanımlanmıştır.⁶⁴ Duverger ise çalışmanın ilk kısmında değinildiği gibi, 1974 yılında İzlanda’yı yarı başkan-

⁵⁹ Scott Mainwaring, "Presidentialism in Latin America", *Latin American Research Review*, Sayı: 25(1), 1990, s. 158.

⁶⁰ Kristjánsson, s. 163.

⁶¹ Michael F. Thies, "On the Primacy of Party in Government: Why Legislative Parties Can Survive Party Decline in the Electorate", in Dalton, R. J. & Wattenberg, M. P., eds, *Parties without Partisans*, Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 246’den aktaran Kristjánsson, s. 164.

⁶² Kristjánsson, s. 163, 164.

⁶³ Özsoy, s. 146.

⁶⁴ Özsoy, s. 145.

lık rejimiyle yönetilen ülkeler arasına soktuğu halde, İzlanda'da Anayasa ile uygulama arasındaki karşıtlığa vurgu yapmıştır.⁶⁵

İzlanda'da yarı başkanlık rejiminin olduğunu savunanlar ise bunu Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'daki güçlü yetkilerine dayanarak açıklamaktadır. Strom'a göre İzlanda Cumhurbaşkanı, güçlü bir resmi yapıya sahip olup, Batı Avrupa'daki devlet başkanları arasındaki en yüksek "yetki skoru"na sahiptir. İzlanda Anayasası ve Cumhurbaşkanı'nın konumuna göre siyasal rejimi inceleyen Kristjánsson'a göre, İzlanda Anayasası parlamenter hükümeti reddeden kasıtlı bir anayasal yeniliğe dayalı yarı başkanlık rejimi olup, bu siyasal rejim siyasal liderliğin kritik rolü ve dalgalanan güç ilişkileriyle karakterizedir.⁶⁶ Bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde ise Kristjánsson'un yorumu şu şekildedir: İzlanda'da parlamenter rejimden, yarı başkanlık rejimine uzanan ve günbegün değişen bir yapı söz konusu olup, bu öngörülemezlik ne kadar heyecan yaratsa da, bu heyecanın bedeli parlamenter rejimin verimliliğinden ve Başkanlığın şeffaflığından yoksun kalmakla sonuçlanabilir.⁶⁷

Çalışmamızın ilk kısmında ayrıntılarıyla incelenen Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini, ana hatlarıyla kısaca bu kısımda da hatırlamak, kanımızca işlevsel olacaktır. Zira "güçlü anayasal yetki" kategorisinde değerlendirilen yetkilerin, uygulamada da karşılık bulması, yarı başkanlık rejimi için anlamlı bir sonuç doğuracaktır. Buna göre, İzlanda Cumhurbaşkanı'nın parlamenter rejimin ötesine geçen yetkileri "yasamaya ilişkin yetkiler" ve "yürütmeye ilişkin yetkiler" olmak üzere, başlıca iki kısımda toplanabilir. Yasamaya ilişkin yetkiler referandum yetkisi (m. 26), geçici yasa çıkarma yetkisi (m. 28), yasa teklif etme yetkisi (m. 25), yasama oturumunu erteleme yetkisi (m. 23) iken; yasama dışı yetkileri ise hükümetin kuruluşu (m. 15) ve fesih (m. 24) yetkileridir.

Parlamenter rejimlerde devlet başkanları "sembolik" yetkilere sahiptir. Ancak İzlanda Anayasası'nda Cumhurbaşkanı'na tanınan yetkiler incelendiğinde, özellikle yasamaya ilişkin olanlarla ilgili karşımıza farklı bir tablo çıkmaktadır. Zira Anayasa'nın yasama yetkisini Cumhurbaşkanı ve Althingi arasında paylaşıyor olması Cumhurbaşkanı'na parlamenter rejimlerde tanınmayan bir alan yaratmaktadır. Bunun somut bir örneği olarak, Anayasanın 26. maddesi parlamenter rejimlerde devlet

⁶⁵ Duverger, s. 160.

⁶⁶ Kristjánsson, s. 167.

⁶⁷ Kristjánsson, s. 172.

başkanlarına verilmeyen bir referandum yetkisini İzlanda Cumhurbaşkanı'na tanımaktadır. Buna göre Cumhurbaşkanı, uygun bulmadığı bir yasa-yayı ısdar etmez ise bu yasa bir bakan imzasıyla yayınlanabilir ancak bunun sonucunda yasanın yürürlük kazanmasının tek yolu referanduma sunulmasıdır.⁶⁸ Geçerli oyların yarısından fazlasını alamayan yasa reddedilmiş olacaktır. Bu yetkinin İzlanda Cumhurbaşkanı tarafından kullanılması, Cumhurbaşkanı ve Althingi arasında da siyasi bir krize yol açacaktır. Cumhurbaşkanının yasama alanına dair bir diğer önemli yetkisi ise geçici yasa yapmadır. Cumhurbaşkanı, bu yetkiyi ancak olağanüstü sebeplerin varlığı halinde ve Althingi'nin toplanık olmadığındaki kullanabilmekte olup, Althingi'nin toplandığı ilk anda bu yasaların meclis onayına sunulması zorunludur. Bu durumda Althingi, kendi takdir yetkisine göre geçici yasaları onaylar ya da reddeder. Olağanüstü dönemde çıkarılan yasa gücündeki bu yürütme işleminin, meclis onayına sunuluncaya kadar bir etki doğurması, İzlanda Cumhurbaşkanı'nı parlamenter rejimin dışına taşımaktadır. Cumhurbaşkanı olağan dönemlerde de mecliste yasa ya da karar tasarısı sunabilmekte olup, bu yetkinin herhangi bir konuyla sınırlı olmaması, Cumhurbaşkanı'na yarı başkanlık rejimlerinde tanınan geniş bir yetki alanı sunmaktadır. Son olarak, Cumhurbaşkanı Althingi'nin oturumunu erteleyebilir ancak Cumhurbaşkanı bu yetkiyi sınırlı süreyle kullanabilmektedir. Cumhurbaşkanı'na m. 23 ile tanınan bu yetki, şarta bağlı olduğu için diğer yasama yetkileri kadar güçlü değildir, ancak parlamenter rejimlerde Cumhurbaşkanı'na tanınan sembolik yetkiler arasında değerlendirilmesi de mümkün görünmemektedir.

Cumhurbaşkanının yasama yetkileri dışında kalan diğer yetkilerine bakıldığında ise, kabinenin kuruluşu (m. 15) ve parlamentonun seçimlerinin yenilenmesi (m. 24) karşımıza çıkmaktadır. Hükümetin kuruluşunda görev alacak Bakanların seçimi ve azlinde tek başına yetkili Cumhurbaşkanı'dır. Parlamento ise ancak nitelikli çoğunlukla, görev esnasında bir Bakan görevden alabilir. Anayasa Cumhurbaşkanı'na fesih konusunda sınırsız yetki vermiştir. Cumhurbaşkanının parlamento seçimlerini yenilemesi herhangi bir sebebe ve süreye bağlı olmayıp, takdiri yetki kategorisinde yer almaktadır.

İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın güçlü anayasal yetkilerine değindikten sonra, uygulamaları da incelemek, siyasi rejimin tespitinin doğru bir şekilde yapılması için yerinde olacaktır. İzlanda'nın Althingi tarafın-

⁶⁸ Özsoy, s. 101,144, 145, 153, 155; Kristinsson s. 91.

dan seçilen tek ve ilk Cumhurbaşkanı Bjornsson aktif bir siyasi rol oynayarak, sıklıkla Başbakan ile toplantılar düzenlemiş ve düzenli aralıklarla yapılan bu toplantı sayıları da yılda otuzu bulmuştur.⁶⁹ Ancak Kristinsson'a göre, Cumhurbaşkanı'nın halefleri belirli bir etki yaratabilen tarafsız seyirci rolünü kabul ederek, Cumhurbaşkanlığı makamı ile siyasi partiler arasındaki ilişkiyi buna göre düzenlemişlerdir. Fakat yasama ve yasama-dışı yetkileri fazla olan İzlanda Cumhurbaşkanınının teamüller gereğince korudukları sembolik konumlarının, özellikle 2010 sonrası ortaya çıkan siyasi ve hukuki olaylarla değiştiği görülmektedir. Zira İzlanda'da ortaya çıkan ekonomik krizin hem ulusal hem de uluslararası arenada siyasi bir krize dönmesi sonrasında, Cumhurbaşkanı Grímsson hükümet politikalarını alışılmadık şekilde eleştirmiş ve kamuoyundan aldığı destekle yasaları onaylamayı reddetmiştir.⁷⁰ İzlanda Cumhurbaşkanı'nın yasayı onaylamayı reddetmesi, yukarıda da açıklandığı gibi, m. 26 uyarınca referanduma gidilmesini zorunlu kılmaktadır. İzlanda'da referandum mekanizmasının, dört kez ve iki dönemi kapsayan yıllar (1940-1949 ve 2000-2011) arasında kullanıldığı görülmektedir.⁷¹ Bu olaydan da açıkça anlaşılacağı gibi, Cumhurbaşkanı artık tam anlamıyla bir veto oyuncusuna dönüşmüştür. Zira bu kavramı tanımlayan Tsebelis'e göre, veto oyuncusu konumundaki kişi veya kişiler, statükonun değişmesi için bireysel ya da kolektif karar vericilerdir.⁷² Tüm bu olayların ardından Grímsson, Rusya ve Çin gibi ülkelerin devlet başkanlarıyla daha yakın bağlar kurmuş Arktik bölge için uluslararası iş birliği ve küresel ısınma ile mücadele konusundaki çalışmalarını nedeniyle üne kavuşmuştur.⁷³

Grímsson yirmi yıllık görev süresiyle, İzlanda tarihinin en uzun süre görev yapan Cumhurbaşkanıdır. İzlanda'da 2012 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Ólafur Ragnar Grímsson oyların

⁶⁹ Kristinsson, s. 94-95.

⁷⁰ "Evolution Parliamentarism"

<https://www.sv.uio.no/isy/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

⁷¹ Rosenfeld, s. 466.

⁷² George Tsebelis, "Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism", Sayı: 25 (3), 1995, s. 442.

⁷³ "Evolution Parliamentarism"

<https://www.sv.uio.no/isy/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

%53'ünü alarak (en yakın rakibiyle arasında 20 puan vardır) beşinci kez rekor bir oyla yeniden seçilmiştir.⁷⁴ Aynı zamanda bir Siyaset Bilimi Profesörü olan Grimson, yasaları veto etme ve bir yasa tasarısını referanduma zorlama yetkisini kullanan tek İzlanda Cumhurbaşkanıdır.⁷⁵ İcesave'in (iflas eden kredi kuruluşu Landsbanki'nin online bankacılık kolu) mali kriz nedeniyle çökmesinin ardından, hükümetin İngiltere ile Hollanda'ya olan borçlarının ödemesi için hükümetçe hazırlanan iki yasa önerisi, Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir.⁷⁶ Cumhurbaşkanı'nın imzalamadığı bu tasarılar nedeniyle de yine referandum yolu açılmıştır. 2016 yılında ise tarihin en büyük para aklama ve vergi kaçırma skandalını sızdıran belgeler olarak nitelendirilen "Panama belgeleri"nde, İzlanda Başbakanı Gunnlaugsson'un adı geçmiş ve Başbakan, Cumhurbaşkanı'ndan parlamentoyu feshederek erken seçime gitme kararı almasını istemiştir. Ancak Cumhurbaşkanı bu talebi reddetmiş ve Başbakan da bunun üzerine istifa etmek zorunda kalmıştır.

İzlanda Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkileri ve siyasi uygulama incelendiğinde, siyasal rejiminin şüphe götürmeyecek bir şekilde yarı başkanlık rejimi olduğu sonucuna varılmaktadır. İzlanda Cumhuriyeti'nde asli kurucu iktidar, güçlü anayasal yetkilerle donatılmış bir devlet başkanlığı makamı yaratmıştır. Öyle ki Anayasa'nın ilk hâlinde genel oyla seçilen Cumhurbaşkanlığı makamı henüz yer almazken dahi, parlamento tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı'nın da bu yetkileri sonuna kadar kullandığı görülmektedir. İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın genel oyla seçilmesini isteyen kamuoyu olmuştur. Ancak genel oyla seçilen ilk üç Cumhurbaşkanı'nın, güçlü anayasal yetkilerini kullanmaktan kaçındığı görülmektedir. Fakat bu durum, 1996 yılında göreve gelen ve 2016'ya kadar seçimi kazanan Grímsson ile değişmiştir. Bu değişikliğin en önemli sebebi, İzlanda'da meydana gelen ekonomik kriz ve ardından patlak veren yolsuzluk olaylarıdır. Bu vakaların ortaya çıktığı dönemle birlikte, siyaset bilimi profesörü olan beşinci Cumhurbaşkanı'nın da güçlü anayasal yetkilerini sonuna kadar kullandığı görülmüştür. Bunların en başında, Anayasa'nın 26. maddesinde yer alan yasaları veto etme ve referandum yetkileri yer almaktadır. İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın ya-

⁷⁴ Arabella Lang, Gavin Thompson and Statistics Oliver Bennett, "Iceland: an overview", 2012, s. 4.

⁷⁵ Lang vd., s. 4.

⁷⁶ Lang vd., s. 4.

samaya ilişkin en güçlü yetkisi 26. maddedir. Yarı başkanlık rejimlerinde, devlet bakanının anayasal yetkileri değerlendirilirken, bu yetkilerin yasama alanında olması, devlet başkanını daha da güçlü kılmaktadır. Tüm bunlardan hareketle, İzlanda'nın siyasi rejimi yarı başkanlık olup, Cumhurbaşkanı'na Anayasayla tanınan yetkiler, Fransız Cumhurbaşkanı'nın dahi üzerinde yer almaktadır. Kıta Avrupası'nda ise yarı başkanlığı benimseyenler içerisinde, Portekiz'den sonra en güçlü anayasal yetkiler İzlanda Cumhurbaşkanı'na aittir.

SONUÇ: ANAYASAL GERÇEKLİK

Parlenter rejim ilk kez Büyük Britanya'da ortaya çıkmış ve uygulamalar sonucunda şekillenerek başkalaşıma uğramıştır. 19. yüzyıldan itibaren Kıta Avrupası'nda da uygulama alanı bulan parlenter rejim, hâlihazırda gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Her ne kadar ülkelere göre uygulanan rejimin özellikleri İngiliz parlenter demokrasisinden farklılık gösteriyor olsa da, yürütmenin seçilen bir yasama organına karşı sorumlu olduğu yönetim biçimi parlenter rejim olarak sınıflandırılmaktadır. Siyasal rejimlerin sınıflandırılmasında yürütme erkini göreve geliş şekli de önemli bir ölçüt kabul edilmektedir. Buna göre Cumhuriyetin olduğu parlenter rejimlerde Cumhurbaşkanı seçen genellikle parlamento iken, kimi ülkelerde ise siyasi ve tarihi sebepler nedeniyle Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmektedir. Bu konuda oydaşma sağlanmamış olsa da genel olarak parlenter rejimin asli özelliklerini göstermekle birlikte, halk tarafından seçilen cumhurbaşkanlarının olduğu ülkeler parlenter rejim çerçevesi içerisinde kabul edilmektedir. Parlenter rejimin yarı başkanlığa dönüşebilmesi için genel oyla seçilen Cumhurbaşkanı tek başına yeterli değildir. Halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanıyla birlikte, ona tanınan güçlü anayasal yetkiler siyasi rejimi başkalaşıma uğratarak onu yarı başkanlığa çevirmektedir. Ancak kimi ülkelerde, halk tarafından seçilen ve güçlü anayasal yetkilere sahip olduğu kabul edilen cumhurbaşkanları, aktif siyasette rol oynamayı klasik parlenter rejim çerçevesi içerisinde hareket etmektedir. Bu durum o ülkenin siyasi geleneklerinden kaynaklanacağı gibi, Cumhurbaşkanı'nın kişisel tercihleri de buna sebep olabilmektedir. Böyle değişken bir yapı karşısında, o ülkenin siyasi rejiminin tespiti zorlaşmaktadır. İzlanda'nın ilk Cumhurbaşkanı aktif siyasi hayata müdahaleleri ile tanınmakta olup, Althingi tarafından seçilmiştir. Fakat daha sonra göreve gelen cumhurbaşkanları genel oy ile seçilmelerine rağmen, tören insanı

çizgisinde kalmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla İzlanda bu anlamda diğer ülkelerden farklı bir konumda bulunmaktadır. Zira İzlanda Cumhurbaşkanları, Anayasa'da kendisine tanınan yetkilere rağmen, uzun yıllar boyunca bu yetkilerin gerisinde kalmayı tercih etmiş ve parlamenter rejimlerdeki devlet başkanlarına benzer bir konumda kalarak görevlerini sürdürmüşlerdir.

İzlanda'da Cumhurbaşkanlığı makamı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra tarihi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Althingi tarafından seçilen ve hayatını kaybedene kadar sekiz yıl boyunca bu görevi sürdüren Björnsson'un sonrasında, halkın talebi üzerine genel oyla seçilen cumhurbaşkanlığı makamı yaratılmış ve geçmişteki anayasal monarşinin çerçevesine uygun bir şekilde göreve gelen cumhurbaşkanları, temsili bir rolde kalmaya devam etmiştir. İzlanda Cumhurbaşkanlarının temsili bir rolde kalmasının sebepleri arasında, uzlaşya dayanan çoğulcu koalisyon hükümetleri önemli rol oynamıştır. Zira İzlanda'daki nispi temsil sistemi de tek parti iktidarının ortaya çıkmasına engel olmakta ve uzlaşya dayalı koalisyon yapılanmalarını desteklemektedir. Bu durum ise siyasi gücün partiler arasında dengeli bir şekilde dağılımına olanak tanımakta ve böylece cumhurbaşkanları çoğunluk partisi liderlerinin desteklediği kişiler arasından çıkmamaktadır. Ancak tüm bu yapı karşısında, İzlanda Anayasası'nda özellikle yasama alanında Cumhurbaşkanı'na tanınan anayasal yetkiler dikkat çekmektedir. Zira Cumhurbaşkanlarına tanınan anayasal yetkiler ne kadar çok yasamanın alanına girmeye olanak verirse, siyasi rejim o surette parlamenter rejim çizgisinden uzaklaşır.

İzlanda Cumhurbaşkanı'nın yasamaya ilişkin yetkileri arasında, Cumhurbaşkanı'nın geçici yasa yapma yetkisi (m.28), yasa teklif etme yetkisi (m. 25), yasama oturumunu erteleme yetkisi (m. 23) ve referandum yetkisi (m. 26) yer almaktadır. Tüm bu yasama yetkileri arasındaysa Cumhurbaşkanı'na verilen yasa teklif etme yetkisiyle (m. 25), referandum yetkisi (m. 26) öne çıkmaktadır. Zira Cumhurbaşkanı'na m. 23 ile tanınan yasama oturumu erteleme yetkisi, süre şartıyla kayıtlı olduğu için, bu yetki diğerleri kadar güçlü bir yetki kabul edilmemektedir. 25. maddedeki yasa teklif etme yetkisi ise olağan dönemlerde kullanılabilen bir yetki olup, bu yetkinin herhangi bir konuyla sınırlı olmaması, Cumhurbaşkanı'na parlamenter rejimlerde verilmeyen bir alan açmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın geçici yasa yapma yetkisi (m. 28) ise olağanüstü durumların varlığı halinde ve konuyla kayıtlı olup sınırlı bir yetkidir. Zira olağanüstü durumların varlığı halinde Cumhurbaşkanı bu yetkiyi yasama faa-

liyetlerinin herhangi bir nedenle kesintiye uğraması sonucunda kullanılabilir ve bu da mevcut yetkiyi daha sınırlı bir hale getirmektedir. Zira Meclis toplandığı ilk anda bu yasalar onaya sunulmak zorundadır. Fakat meclisin vereceğini nihai karara kadar bu yasaların etki doğurması, parlamenter rejimlerde görülmeyen bir durumdur. Tüm bu yasama yetkileri içerisinde en güçlü yetki Cumhurbaşkanına 26. madde ile tanınan yasaları referanduma sunma yetkisidir. Zira Kıta Avrupa'sında böyle bir anayasal yetki, sadece Portekiz ve İzlanda Cumhurbaşkanlarına tanınmıştır. İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkileri, m.11'deki Cumhurbaşkanı'nın sorumsuzluğu ile m. 13'deki siyasi sorumluluğun Bakanlar Kuruluna ait olması hükümleriyle birlikte yorumlanmaktadır. Ancak Anayasa'nın 26. maddesi, bu hükümlerden ayrı bir şekilde düzenlenmiş olup, parlamenter rejim çerçevesiyle uyuşmayan bir kontrol alanı sunmaktadır. Buna göre, Anayasa m. 26 ile Cumhurbaşkanı'na verilen onay yetkisi, Cumhurbaşkanı ilgili yasayı imzalamamayı tercih ettiğinde, yasanın yürürlük kazanması için halk oylamasına sunulmasında kullanılan bir anayasal araçtır. Yasanın yayınlanıp yayınlanmayacağı hususu tamamen Cumhurbaşkanı'nın iradesine bağlıdır. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayan yasa, bir bakan tarafından imzalandığı takdirde yürürlüğe girer. Ancak Cumhurbaşkanı'na tanınan referandum yetkisiyle hukuk alanında etki doğurmuş olan yasanın, halk tarafından bu yönde oy kullanılması durumunda yürürlükten kaldırılabilir olması, Cumhurbaşkanı'na tanınan anayasal yetkinin gücünü göstermektedir. İzlanda'da Cumhurbaşkanı'nın yasama dışı yetkilerine baktığımız zaman ise karşımıza dikkat çeken iki yetki çıkmaktadır: kabinenin kuruluşu ve parlamentonun feshi. Anayasa'nın 15. maddesinde bakanlar kurulunda görev alacak bakanların belirlenmesi ve bunların azlinde tek başına yetkili olan Cumhurbaşkanıdır. Parlamento seçimlerinin yenilenmesini düzenleyen m. 24'e göreyse, Cumhurbaşkanı herhangi bir sebeple ve süreyle bağlı kalmadan kendi takdirine göre ve sınırsız bir şekilde parlamento seçimlerini yenileyebilmektedir.

İzlanda Cumhurbaşkanı'nın yasama ve yasama dışı yetkilerine baktığımızda, siyasal rejimin parlamenter rejimden daha çok yarı başkanlık rejimi sınırları içinde olduğu görülmektedir. Zira İzlanda Cumhurbaşkanı, Kıta Avrupa'sında Portekiz'den sonra en geniş yetkilere sahip olan devlet başkanıdır. Portekiz Cumhurbaşkanı, kabinenin kuruluşunda ve kabinenin görevine son verilmesinde sebeple bağlı, sınırlı yetkiye sahiptir. İzlanda'da güçlü anayasal yetkilere sahip cumhurbaşkanlarının varlığına rağmen, siyasal rejimin çeşitli yazarlar tarafından parlamenter rejim

içerisinde değerlendirilmesinin başlıca sebebi, genel oyla seçilen cumhurbaşkanlarının anayasada yer alan yetkilerinin gerisinde durmayı tercih etmesi ve parlamenter rejimlerdeki cumhurbaşkanları gibi tören insanı rolünü benimsemesidir. Bu durum akıllara şu soruyu getirmektedir, siyasi rejimlerin sınıflandırılmasında siyasi uygulamalara bakmak mı daha doğru sonuçlar vermektedir, yoksa anayasanın emredici normları mı bizi asıl gerçekliğe götürecektir? İzlanda'da özellikle 2010 sonrasında ortaya çıkan siyasi ve hukuki olayların, bu sorunun çözümüne açıklık getirdiği görülmektedir. İzlanda'da ortaya çıkan ekonomik kriz ve yolsuzluk skandalları sonrasında Cumhurbaşkanı Grimsson, kamuoyunun da desteğiyle Anayasa m. 26 çerçevesince önüne gelen yasaları onaylamayı reddederek, bunları referanduma götürmüştür. Sonrasında Cumhurbaşkanı Rusya ve Çin gibi ülkelerle yakın ilişkiler kurarak aktif politikada önemli bir rol üstlenmiştir. Grimsson'un İzlanda tarihinin en uzun süre görev yapan Cumhurbaşkanı olması da, onun yetkilerini bu şekilde kullanmasının kamuoyu tarafından desteklendiğini göstermektedir. İzlanda Cumhuriyeti'nde ilk kez beş kere üst üste seçimi kazanan Grimsson, yasaları veto etme ve bunu referanduma götürme yetkisini kullanan ilk Cumhurbaşkanıdır. Aynı şekilde 2016 yılında ortaya çıkan para akama ve vergi kaçırma skandalı sonrasında, Meclis seçimlerinin yenilenmesi isteminde bulunan Başbakan'ın bu talebi Cumhurbaşkanı tarafından reddedilmiş ve Başbakan da bunun üzerine istifa etmek zorunda kalmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında, bir ülkenin siyasi rejiminin tespitinde belirleyici olan esas unsur, o ülkenin anayasasında yer alan emredici hükümlerdir. Zira bu hükümler, yasama ile yürütme organlarının yetki/görev alanının çerçevesini çizmektedir. Kendilerine güçlü anayasal yetkiler tanıyan Cumhurbaşkanları, teamüller gereği anayasal yetkilerinin gerisinde kalmayı tercih edebilir. Ancak uygulamaya bakarak siyasi rejimin belirlenmesi, sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Nitekim anayasal yetkilerine rağmen teamüllere göre hareket eden İzlanda Cumhurbaşkanı, 2016 yılında meydana gelen yolsuzluk skandalı ve öncesinde gelişen ekonomik krizle birlikte, Anayasa'nın kendisine verdiği yetkileri kullanacağını altını çizerek, anayasal gerçekliğe göre yarı başkanlık rejimi çerçevesi içinde görevine devam etmiştir.

Cumhurbaşkanlarının anayasanın kendisine verdiği yetkilerin gerisinde durup durmaması onun inisiyatifine bağlıdır. Ancak siyasi rejimi tanımlayan ve Cumhurbaşkanlarının yetki sınırının çerçevesini belirle-

yen unsur anayasanın emredici normlarıdır. Siyasi teamüller gereği, törensel konumda bulunmayı tercih eden bir Cumhurbaşkanı'nın, sonrasında kendisine tanınan yetkileri anayasaya uygun bir şekilde kullanmasında hiçbir hukuki engel söz konusu değildir. Bu nedenle İzlanda Anayasası ve son siyasi gelişmelerden hareketle İzlanda, kendi anayasal gerçekliğine uygun şekilde yarı başkanlık rejimiyle idare edilmektedir.

KAYNAKÇA

A. Kitap ve Makaleler

Albert, Richard, "The fusion of presidentialism and parliamentarism", *The American Journal of Comparative Law*, Sayı: 57 (3), 2009, ss. 531-578.

Cheibub, José Antonio, *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*, Cambridge University Press, 2007.

Çağ, Burak, "Katılımcı Anayasa Yapımı ve İzlanda Örneği", *Yaşama Dergisi*, Sayı: 25, 2013, ss. 71-91.

Çelebi, Özge, "Halk Tarafından Seçilen Cumhurbaşkanı'nın Siyasal Rejime Etkisi (Avusturya Örneği)", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23(1), 2017, ss. 233-262.

De Vries, Catherine E., Hobolt, Sara Binzer, Proksch Sven-Oliver and Slapin Jonathan B., *Foundations of European politics: A Comparative Approach*, Oxford University Press, 2021.

Duverger, Maurice, "A new political system model: Semi-presidential government", *European Journal of Political Research*, Sayı: 8(2), 1980, ss. 165-187.

Elgie, Robert, *Semi-Presidentialism in Europe*, Comparative European politics, 1999.

Eisler, Riane, "The Power of Women: A Conversation with the Honorable Vigdís Finnbogadóttir", *Interdisciplinary Journal of Partnership Studies*, 7(1), 2020, ss. 1-8.

Gylfason, Thorvaldur, "Chain of Legitimacy: Constitution Making in Iceland", *CESifo Working Paper Series No. 6018*, 2016.

Hague, Rod, Harrop, Martin and McCormick, John, *Comparative Government and Politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Hudson, Alexander, "When does public participation make a difference? Evidence from Iceland's crowdsourced constitution", *Policy & Internet*, Sayı: 10(2), 2018, ss. 185-217.

Kaboğlu, İbrahim Ö., Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Legal Kitabevi, 2023.

Kristinsson, Gunnar, Helgi, "Iceland", Elgie, Robert (ed.), Semi-Presidentialism in Europe, Comparative European politics, 1999.

Kristjánsson, Svanur, "Iceland: Searching for Democracy Along Three Dimensions of Citizen Control." Scandinavian Political Studies, Sayı:27(2), 2004, ss. 153-174.

Lang, Arabella, Thompson, Gavin and Statistics, Oliver Bennett, "Iceland: an overview", 2012.

J. Linz, Juan, "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?", Juan J. Linz, A. Valenzuela (eds.), The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives, Cilt 1, The John Hopkins University Press, Baltimore-Londra, 1994.

Mainwaring, Scott, "Presidentialism in Latin America", Latin American Research Review, Sayı: 25(1), 1990, ss. 157-179.

Müller, Wolfgang C. and Strøm, Kaare, "Parliamentary Government And Coalitions", Coalition Governments in Western Europe, 2003.

O'Malley, Eoin, "The Power of Prime Ministers: Results of An Expert Survey", International Political Science Review, Sayı: 28(1), 2007, ss. 7-27.

Özsoy, Şule, Başkanlı Parlamenter Sistem: Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçildiği Parlamenter Hükümet Modeli ve Türkiye İçin Tavsiye Edilebilirliği, On İki Levha Yayıncılık, 2014.

Roper, Steven D., "Are all semipresidential regimes the same? A comparison of premier-presidential regimes", Comparative politics, 2002, ss. 253-272.

Rosenfeld, Michel, and Sajó, András, eds., The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law, OUP Oxford, 2012.

Schram, G. G., and Johannesson, O., Stjornskipun Islands, Reykjavik:Haskolautgaf an, 1994.

Siaroff, Alan, "Comparative Presidencies: The Inadequacy of The Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction.", European Journal of Political Research, Sayı: 42(3), 2003, ss. 287-312.

Thies, Michael F, "On The Primacy of Party in Government: Why Legislative Parties Can Survive Party Decline in The Electorate", in Dalton, R. J. & Wattenberg, M. P., eds, Parties Without Partisans. Oxford: Oxford University Press.

Tsebelis, George, “Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism”, Sayı: 25 (3), 1995, ss. 289-325.

B. İnternet Kaynakları

“Evolution Parliamentarism”

[https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-](https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf)

[%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf](https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-%C3%B3skarsd%C3%B3ttir.pdf) Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024

“Iceland's Constitution of 1944 with Amendments through 2013”

https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/IcelandConstitution_of_the_Republic_of_Iceland_amend_2013_EN.pdf Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2024

“Iceland elects businesswoman Halla Tomasdottir as new president, beating former PM”

<https://www.reuters.com/world/europe/iceland-elects-businesswoman-halla-tomasdottir-new-president-broadcaster-ruv-2024-06-02/> Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2024

“Our Local Regent: Great Moments In Icelandic Presidential History”, <https://grapevine.is/mag/feature/2016/06/18/our-local-regent-great-moments-in-icelandic-presidential-history/> Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024

“Presidential Election 2024: Halla Tómasdóttir will be the next president of Iceland”

<https://www.ruv.is/english/2024-06-01-presidential-election-2024-halla-tomasdottir-will-be-the-next-president-of-iceland-414491> Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2024

“President Supports Parliamentary Elections Set For November 30” <https://grapevine.is/news/2024/10/15/president-supports-parliamentary-elections-set-for-november-30/> Erişim Tarihi: 15 Ekim 2024

“Women in Parliament” <https://www.althingi.is/english/about-the-parliament/women-in-parliament/> Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024